
АДАПТИВНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА І ФІЗИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ

УДК 796.01:378.22+616 – 056.2(71)
ББК 75.1

Андрій Герцик

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В КАНАДІ

У роботі проаналізовано організаційно-методичні аспекти підготовки кадрів фізичної реабілітації в Канаді. Наукова новизна та теоретичне значення роботи полягає у введенні в український науково-інформаційний обіг змісту нормативних документів Світової конфедерації фізичної терапії та розкритті змісту міжнародних стандартів професійної діяльності фахівців у сфері фізичної реабілітації; визначенні сфери діяльності фахівців із фізичної реабілітації (фізичної терапії) у Канаді; обґрунтуванні можливостей використання канадського досвіду для вдосконалення організаційно-методичних аспектів підготовки фахівців із фізичної реабілітації в Україні.

Ключові слова: фізична реабілітація, бакалавр, підготовка кадрів, канадський досвід, вища галузева освіта.

Organizing and methodical aspects of preparing of physical rehabilitation stuff in Canada have been investigated in the thesis. The purpose of research – to analyze organizing and methodical aspects of training of the bachelors of physical rehabilitation in Canada and to determine possibilities of using of Canadian experience in training of the specialists of physical rehabilitation in Ukrainian high school.

The scientific novelty and theoretical value of the thesis consist in the introducing in the Ukrainian scientific and information revolution of the contents of the normative documents of a World Confederation of Physical Therapy; deployment of the contents of the international standards of physical rehabilitation practice; definition of scope of practice of the specialists of a physical rehabilitation in Canada; substantiation of possibilities of inculcation of Canadian experience for improvement of organizing and methodical aspects of preparing of the specialists of a physical rehabilitation in Ukraine.

Key words: physical rehabilitation, bachelor, organizing and methodical aspects of preparing of stuff, Canadian experience, high professional education.

Постановка проблеми та результати останніх досліджень. Останніми роками в Україні спостерігається значний інтерес до нової освітньої спеціальності “Фізична реабілітація” [3]. Однак унаслідок різних причин підготовка фахівців за цією спеціальністю здійснюється по-різному, здебільшого без урахування міжнародного досвіду, а тільки виходячи із суб’єктивного трактування місця і ролі фізичної реабілітації в системах фізичної культури та охорони здоров’я.

Водночас неабиякий інтерес викликає система підготовки кадрів у Канаді – країні, яка є світовим лідером у новій для України освітній та професійній сфері фізичної реабілітації [1; 2].

Зауважимо, що Канада є одним із найактивніших членів Світової конфедерації фізичної терапії. На ринку праці США та інших економічно розвинутих країн існує значний попит на канадських фахівців у галузі фізичної реабілітації. У Канаді, як і в Україні, держава зберігає вирішальний вплив на освіту та політику в галузі охорони здоров’я [4; 5; 6].

Мета дослідження – виявити й проаналізувати організаційно-методичні аспекти підготовки бакалаврів фізичної реабілітації в Канаді та визначити можливості використання канадського досвіду в підготовці фахівців фізичної реабілітації у вищій школі України.

Методи дослідження. У роботі використано теоретичний аналіз, вивчення офіційних документів, навчальних планів та програм, довідкових матеріалів; анкетування та інтерв’ювання; педагогічне спостереження; системний та порівняльний

аналіз; метод аналогій; елементи математико-статистичного опрацювання результатів дослідження.

Результати дослідження. Аналіз організаційно-методичних аспектів підготовки бакалаврів фізичної терапії в Канаді зумовив потребу детального ознайомлення з програмно-нормативними документами, що регламентують підготовку та сертифікацію професійної діяльності фахівців фізичної терапії в Канаді (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік основних документів для забезпечення підготовки та сертифікації професійної діяльності бакалаврів фізичної терапії в Канаді

Назва документа	Відповідальна за розробку або видачу документа структура
Сфера діяльності фізичного терапевта (Physiotherapy Scope of Practice) (1992)	Канадська асоціація фізичної терапії (Canadian Physiotherapy Association)
Кваліфікаційна характеристика бакалавра фізичної терапії в Канаді (Competency Profile for the Entry-Level Physiotherapist in Canada) (1998)	Канадська асоціація фізичної терапії (Canadian Physiotherapy Association), Канадський союз із регулювання у фізичній терапії (Canadian Alliance of Physiotherapy Regulators), Канадська рада університетських навчальних програм із фізичної терапії (Canadian University Physical Therapy Academic Council)
Базовий навчальний план канадських програм із фізичної терапії (Entry-Level Curriculum for Canadian Physical Therapy Programs) (1995)	Канадська асоціація фізичної терапії (Canadian Physiotherapy Association), Рада керівників навчальних програм із фізичної терапії (the Council of Directors of Physical Therapy Academic Programs)
Навчальні плани з фізичної терапії	Університети
Сертифікат про складання загальнодержавного Екзамену з компетенції у фізичній терапії (Physiotherapy Competency Examination)	Канадський союз із регулювання у фізичній терапії (Canadian Alliance of Physiotherapy Regulators)
Ліцензія на право практикувати фізичну терапію в окремій провінції Канади	Органи, що регулюють професійну діяльність в окремих провінціях Канади

Ми з'ясували, що професійна діяльність канадських фізичних терапевтів розвинулася у двох основних сферах: клінічній і позаклінічній, з яких перша є основною.

Клінічна діяльність полягає у встановленні реабілітаційного діагнозу й виконанні реабілітаційної програми. Зазначимо, що будь-якому втручанню обов'язково передуює реабілітаційне обстеження пацієнта, яке фізичний терапевт виконує згідно з медичним діагнозом.

Клінічна діяльність провадиться в лікувальних та реабілітаційних закладах стаціонарного й амбулаторного типу, будинках інвалідів та людей похилого віку, а також за місцем проживання пацієнтів. Окрім планування й виконання програм функціонального відновлення, клінічна діяльність передбачає втручання під час гострих станів, підтримку досягнутих результатів і профілактику виникнення рухових дисфункцій.

Поряд із клінічною діяльністю фізичний терапевт у Канаді займається позаклінічною.

У Канаді університетська програма із присвоєння кваліфікації бакалавра є завершеною вищою освітою й основною для практичної діяльності. Самостійна наукова або викладацька діяльність потребує подальшого здобуття бакалавром освітньо-кваліфікаційного рівня магістра фізичної терапії.

Професійна компетентність бакалавра фізичної терапії в Канаді є чітко регламентованою. Її зміст найповніше висвітлюється у "Кваліфікаційній характеристиці

бакалавра фізичної терапії в Канаді”. Цей документ, спрямований на визначення й уніфікацію вимог до базової професійної підготовленості, створювався за участю організацій, які репрезентують освітню, практичну та нормативну сфери професії фізичної терапії в Канаді.

“Кваліфікаційна характеристика” розглядає шість основних складових кваліфікації фізичного терапевта-бакалавра в Канаді. Канадські фахівці вважають їх необхідними для ефективного виконання фізичним терапевтом-бакалавром професійної ролі в межах усебічного, зорієнтованого на досягнення результатів і задоволення потреб пацієнта підходу (табл. 2).

Таблиця 2

**Складові кваліфікації та зміст практичних умінь
бакалавра фізичної терапії в Канаді**

СКЛАДОВІ КВАЛІФІКАЦІЇ	УМІННЯ
Професійна відповідальність	Моделювання самостійної, безпечної та етичної професійної діяльності
Реабілітаційне обстеження	Обстеження фізичного статусу пацієнта, його функціональних можливостей і потреб із використанням науково обгрунтованого підходу
Встановлення реабілітаційного діагнозу та планування реабілітаційного втручання	Аналіз потреб пацієнта, встановлення реабілітаційного діагнозу, складання прогнозу, створення цілеспрямованої і базованої на результатах програми реабілітаційного втручання
Здійснення та оцінка реабілітаційного втручання	Застосовування науково обгрунтованих реабілітаційних методик, оцінка їх ефективності й використання отриманих результатів у подальшій роботі
Співпраця й ділове спілкування	Спілкування з пацієнтами, їх родичами й опікунами, медичними працівниками для узгоджених і скоординованих дій
Організація і надання реабілітаційних послуг	Ефективна діяльність у межах системи охорони здоров'я, уміння самостійно організувати реабілітаційний процес і використовувати для цього всі наявні ресурси

Таким чином, “Кваліфікаційна характеристика” окреслює знання, навички, етичні норми, які необхідні для початку практичної діяльності, і слугує фундаментом для розвитку стандартів навчальних програм із фізичної терапії.

Здійснений нами аналіз показав, що програми з підготовки бакалаврів фізичної терапії діють у 13 університетах. Сумарний обсяг набору студентів становить 705 осіб на рік, із яких французькою мовою навчається 180 осіб (26%), а 525 осіб (74%) – англійською (табл. 3).

Нами виявлено значні відмінності в умовах набору студентів на навчання в різні університети за мовним, територіальним, етнічним та расовим принципами.

Розглядаючи терміни підготовки фахівців, ми звертали увагу на тривалість навчальних програм, включаючи тривалість попереднього обов’язкового навчання в університеті. Виявилось, що фактичний термін, необхідний для здобуття ступеня бакалавра фізичної терапії в Канаді, становить від 4 до 6 років університетського навчання на базі середньої освіти.

Таблиця 3.

Мережа університетів Канади, в яких здійснюється підготовка бакалаврів фізичної терапії

№ з/п	Університет, місто, провінція	Квота набору (к-сть осіб)	Мова викладання
1	Університет Делхауз, Галіфакс, Нова Шотландія	48	англійська
2	Університет Монреаль, Квебек	62	французька
3	Університет Лавал, Сейнт Фой, Квебек	70	французька
4	Університет Мак-Гілл, Монреаль, Квебек	60	англійська (знання французької бажане)
5	Університет Оттава, Онтаріо	48	французька (знання англійської необхідне)
6	Університет Куїнз, Кінгстон, Онтаріо	45	англійська
7	Університет Мак-Мастер, Гамільтон, Онтаріо	60	англійська
8	Університет Західного Онтаріо, Лондон, Онтаріо	64	англійська
9	Університет Торонто, Онтаріо	66	англійська
10	Університет Манітоба, Вінніпег, Манітоба	50	англійська
11	Університет Саскачеван, Саскатун, Саскачеван	30	англійська
12	Університет Альберта, Едмонтон, Альберта	66	англійська
13	Університет Британська Колумбія, Ванкувер, Британська Колумбія.	36	англійська
Усього:		705	

Наше дослідження показало, що створення навчальних планів підготовки бакалаврів належить до компетенції навчальних закладів і ґрунтується на “Базовому навчальному плані канадських програм з фізичної терапії”. У його основу було покладено “Кваліфікаційну характеристику бакалавра фізичної терапії”. Установлено, що основу підготовки бакалаврів фізичної терапії становить вивчення дисциплін біологічного, прикладного, клінічного, соціального спрямування та основ методів наукових досліджень.

Невід’ємною складовою підготовки фізичних терапевтів-бакалаврів є навчальна (клінічна) практика, що проводиться індивідуальним методом і триває щонайменше 1025 годин.

Зазначимо, що в навчанні канадських фізичних терапевтів-бакалаврів широко застосовується проблемний підхід. Цікавою є практика залучення до навчального процесу осіб із руховими дисфункціями або неповносправністю. Наприклад, Університет Манітоба підтримує тісні контакти з громадськими організаціями, що об’єднують неповносправних і хворих із деякими нозологіями (наприклад, хворих на ревматоїдний артрит). Після проведеного інструктажу представники цих організацій на добровільних засадах надають допомогу студентам під час вивчення спеціальних дисциплін.

Основними засобами контролю за рівнем знань студентів є письмові та практичні екзаменати, які проводяться протягом навчального року. Загальнодержавною формою підсумкового контролю професійної підготовленості фізичних терапевтів-бакалаврів у Канаді є Екзамен із компетенції у фізичній терапії. Його метою є оцінка різних аспектів клінічної діяльності фізичного терапевта, таких, як складання історії рухової дисфункції, проведення реабілітаційного обстеження, трактування результатів обстеження, роз-

в'язання клінічних проблем, а також організаторські навички, етичні аспекти, питання безпеки пацієнта, навички опитування й спілкування.

Екзамен складається з двох частин: письмової та практичної. Усі бажаючі його скласти повинні отримати допуск Канадського союзу з регулювання професійної діяльності у фізичній терапії й сплатити 1600 канадських доларів (близько 6 500 гривень).

Вивчення й аналіз канадського досвіду підготовки фізичних терапевтів дозволяє нам запропонувати ряд шляхів для подальшого розвитку освітньо-професійної галузі фізичної реабілітації в Україні.

Зокрема, ми створили орієнтовний алгоритм клінічної діяльності фахівця фізичної реабілітації в Україні. Згідно з алгоритмом, насамперед лікар обстежує пацієнта, встановлює медичний діагноз, визначає медичний прогноз та розглядає доцільність скерування пацієнта до фізичного реабілітолога.

На основі медичного діагнозу й визначених лікарем застережень і протипоказів реабілітолог виконує обстеження для визначення функціональних порушень та обмежень. Після цього він прогнозує результати реабілітаційного втручання й створює реабілітаційну програму. Здійснюючи реабілітаційне втручання, реабілітолог оцінює досягнуті результати, порівнює їх із запланованими та вносить необхідні корективи в реабілітаційний процес.

Таким чином, алгоритм окреслює сферу та складові клінічної діяльності фізичного реабілітолога. Це необхідно для визначення посадових обов'язків у реабілітаційних і лікувальних установах та ефективної підготовки фахівців у ВНЗ України. Алгоритм дозволяє формувати реабілітаційний процес на принципах теорії та методики фізичного виховання, що сприяє ефективному й безпечному використанню основного засобу фізичної реабілітації – фізичної вправи.

Вважаємо, що одним із головних шляхів реалізації канадського досвіду для підготовки фахівців фізичної реабілітації в Україні є корекція змісту, тривалості та співвідношення основних дисциплін у навчальних програмах.

Висновок

Таким чином, канадський досвід свідчить, що пошук шляхів розвитку освітньо-професійної галузі фізичної реабілітації в Україні доцільно проводити, орієнтуючись на задекларовані Світовою конфедерацією фізичної терапії міжнародні стандарти професійної діяльності. Це сприятиме розвитку міжнародного співробітництва в галузі, позитивно вплине на якість реабілітаційних послуг в Україні, наблизить їх рівень до сучасних вимог, а також прискорить вихід України на європейський і світовий ринки праці та освітніх послуг.

1. Герцик А.М. Організаційно-методичні аспекти підготовки бакалаврів фізичної реабілітації в Канаді: Методичний посібник. – Л.: Українські технології, 2005. – 112 с.
2. Герцик А.М. Організаційно-методичні аспекти проведення клінічної практики в системі підготовки фахівців фізичної реабілітації в Канаді // Молода спортивна наука України: Збірник наукових праць з галузі фіз. культури та спорту: В 4-х т. – Л., 2004. – Вип.8. – Т.2. – С.78–83.
3. Верич Г., Клименко С., Марченко О., Федоренко С., Гусев Т., Дамин Фалех Дамин. Пути совершенствования преподавания физической реабилитации в вузах // Перспективы развития спортивной медицины и лечебной физкультуры XXI столетия: Материалы з'їзду (Одеса, 25–27 вересня 2002 р.). – Одеса: Одеський держ. мед. ун-т., 2002. – С.21–22.
4. Brooks D., Stratford P., Mayo N. Physical Rehabilitation Outcome Measures. A Guide to Enhanced Clinical Decision Making. – 2-nd ed. – Hamilton, Ontario: BC Decker Inc, 2002. – 292 p.
5. Dutton M. Manual therapy of the spine: an integrated approach. – New York: McGraw-Hill Medical Pub. Division, 2002. – 600 p.
6. Fawcus R. Stroke rehabilitation: a collaborative approach. – Oxford; Malden, MA: Blackwell Science, 2000. – 214 p.